

Володимир КАЧУР

ІСТОРІЯ ДРУЖКІВКИ

ТА ЇЇ ОКРУТИ

*від найдавніших часів
до кінця ХІХ століття*

ДОНЕЦЬК – 2009

УДК 94(477.62)".../18"

КАЧУР Володимир Васильович

ІСТОРІЯ ДРУЖКІВКИ ТА ЇЇ ОКРУГИ

від найдавніших часів до кінця XIX століття

Редактор

РОМАНЬКО Валерій – кандидат педагогічних наук, доцент, голова Донецької обласної організації Національної спілки краєзнавців України

КАЧУР Володимир Васильович

ІСТОРІЯ ДРУЖКІВКИ ТА ЇЇ ОКРУГИ. – Донецьк: 2009, – 80 с.

Автором здійснено одну з перших спроб викласти історію невеликого міста від найдавніших часів до кінця XIX століття на підставі архівних документів та історичних досліджень XIX – XX ст.

Беззаперечно доводиться, що першопоселеннями на землях Дружківки після кочівників були запорозькі козаки, а після ліквідації Запорозької Січі – українські селяни.

Наведені списки жителів Дружківки та її округи за ревізією 1795 року з урахуванням ревізії 1782 р.

Видання пропонується працівникам освіти, ЗМІ, бібліотекарям, музейним працівникам, краєзнавцям, всім, хто цікавиться історією Донеччини.

© Качур В.В., 2009

Хай вільно проживають в Україні усі нації; хай усяка живе по – своєму... бо національний ґрунт потрібен для кожної. А українська культура хай шириться поміж українцями, бо чужі за це не візьмуться. Хай про її поширення турбуються і піклуються діти України – усі, хто любить свій народ і бажає йому добра, нехай усім народам живеться вільно в Україні, але нехай нові поселенці в Україні пам'ятають, не може бути зневажений на своїй рідній землі той український народ, котрий заселив її, захистив від ворогів і довгі часи поливав своїм трудовим потом.

Д.І. Багалій

Рідний край за найдавніших часів

Близько 100 тисяч років тому в епоху середнього палеоліту (середина кам'яного віку) неподалік сучасної Дружківки з'явилися первісні люди.

Сліди перебування людини середнього палеоліту (неандертальців) знайдено на території с Білокузьминівки Костянтинівського району [1], що поряд з Дружківкою.

Основним заняттям людини того часу було збиральництво та мисливство. Об'єкти мисливства – дикі коні, кабани, олені тощо, головне знаряддя мисливства – спис з кремінним гостроконечником.

Жили люди групами, оскільки колективне буття давало можливість вижити в складних кліматичних і природних умовах.

На зміну неандертальцю в епоху пізнього палеоліту (35-10 тис. років до н.е.) прийшов кроманьйонець – „людина розумна”. Зазнало великих змін і ускладнилося духовне життя. Людям вже притаманна розвинена мова, постали релігія (ритуальні дії) і палеолітичне мистецтво. Головним заняттям людини залишалося збиральництво та мисливство.

Близько 10 тисяч років до н.е. сталися зміни в природному середовищі. Зникли льодовики, клімат потеплішав, близьким до сучасного став тваринний і рослинний світ.

Основними різновидами господарювання були мисливство, рибальство. Винайдення стріли та лука обумовили розвиток поряд із груповим, індивідуального мисливства.

Наприкінці мезоліту здійснювався поступовий перехід від збиральництва та мисливства до землеробства й скотарства, які остаточно розвинулися в епоху завершальної стадії кам'яного віку (неоліту) – VI-IV тис. до н.е.

Розвиток господарства стимулював удосконалення знарядь праці, розширення їх асортименту, появу нових способів обробки каменю. Майстерня із обробки кременю працювала поруч із сучасним Краматорськом. Під час розкопок там знайдено велику кількість заготовок із кременю для виготовлення знарядь праці [2].

У IV – III тис. до н.е. в епоху енеоліту для виготовлення знарядь праці, окрім каменю, застосовували метал, а також сплав міді та олова – бронзу.

У майстерні поблизу Краматорська почали виливати металеві знаряддя праці [3].

Протягом бронзового віку на території нашого краю існувало кілька етнокультурних груп. Їх археологічним еквівалентом були культури: ямна, катакомбна, багатоваликової кераміки, зрубна. Тогочасні племена об'єднувалися за типами господарювання та поховального обряду.

У кінці енеоліту з'явився звичай поховання під родовими курганами (могильниками). Деякі з них збереглися до нашого часу, зокрема, за околицею смт Райське, недалеко від контори Дружківського рудоуправління. Курган мав назву «Розкопана могила» за спроби його розкопати ще в XIX ст.

Археологічні розкопки кургану 2001 року показали, що тут було закладено два кургани, які

згодом об'єднані в один. У ньому вчені виявили біля 20 поховань. Найдавніше датується кінцем IV – початком III тисячоліття до н.е. За типом поховання воно належало до періоду ямної культури. Були в курганах поховання часів і катакомбної культури (кінець III – початок II тисячоліття до н.е.), і багатоваликової кераміки (XVIII – XVII ст. до н.е.), і зрубної культури (XVI – XIV ст. до н.е.).

Дані поховань свідчили про зміни в соціально-політичному житті людей. Зокрема, у похованнях катакомбної культури знайдено булаву та жезли – знаки влади вождів; велику кількість жіночих прикрас, багатий набір посуду – свідоцтво багатства.

Фрагменти битого керамічного посуду часів культури багатоваликової кераміки говорять про обряд тризни на місці поховання.

Поховання часів зрубної культури – це поховання могутнього жерця, що підтверджує зростання ролі релігії та її служителів в суспільному житті [4].

Племена зрубної культури досягли більшого розвитку ніж племена ямної та катакомбної культур. Усі риси їхньої матеріальної культури свідчать про осілий спосіб життя.

Господарство належало до землеробсько-скотарського. Ділянки для землеробства обирались у долинах річок та балок. Обробляючи землю сохою, вирощували ячмінь. Для збирання врожаю використовували дерев'яні з кремінними вкладками серпи, а згодом – й бронзові. Зерно розтиралось у кам'яних зернотерках.

Важливе місце в господарському житті посідало скотарство. Зростала його ефективність та видовий склад стада.

Значні рештки періоду зрубної культури знайдені в 1991 році в Олексіївці (ліва сторона смт Олексієво-Дружківка). На одній із садиб виявлено 14 поховань. У кам'яних ящиках та без них знаходилися дитячі останки. Тому, вірогідно, ці поховання не мали насипів, курганів. Вищезазначене негативно вплинуло на збереження поховань і предметів, що знаходились у могилах. Зображення на одній із посудин, яка збереглася в одному з поховань, на думку донецьких археологів, є ілюстрацією давнього індійського міфу про створення світу [5].

Можливо це ще одне свідчення того, що арійці колись жили в українських степах [6].

Кочові племена на території краю

Чергова зміна клімату в IX ст. до н.е. сприяла максимально широкому поширенню степу на півдні та сході сучасної України. Основна частина населення була змушена перейти в місця, сприятливі для землеробства. Степ, зокрема наш край, став ареною боротьби кочових племен за пасовища, здобич.

Першими оселились на території краю киммерійці. Племена киммерійців витиснули войовничі скіфи, які мали чисельну перевагу, були більш організовані. Про перебування скіфів збереглися свідчення у вигляді скіфських

курганних поховань V-II ст. до н.е. Одне з них знаходилось поблизу смт Райське, на правому березі Казенного Торця.

Приблизно у II столітті до н.е. скіфів змінили сарматські племена. Від сарматів, як і від скіфів, у донецьких степах залишилися тільки курганні поховання.

У процесі історичного розвитку в нашій місцевості панували племена готів, гунів, хазар.

Наприкінці IX століття в європейські степи увірвалися печеніги, які остаточно припинили панування хазар. Печеніги здійснювали набіги на Русь, заподіюючи значного збитку київським землям. Печенізьке військо було розгромлено під Києвом Ярославом Мудрим у 1036 році.

Зі сходу печенігів почали витісняти родинні їм племена торків, що також жили за рахунок набігів і грабунків. Панування торків було недовгим, у середині XI ст. їх розбили половці. Торки, як і печеніги, розсіялися в наших краях. На думку деяких учених, саме торки дали назви річкам: Торець Казенний, Торець Кривий (що зливаються на околиці Дружківки), Торець Сухий та місту Тор¹.

Половці залишили слід про себе у вигляді кам'яних скульптур – «кам'яних баб». Ці символи культу предків встановлювалися на курганах і високих місцях. До них приносили дари, просили захисту та допомоги. Ще на початку XX століття можна було знайти десятки кам'яних баб на околицях Дружківки, вони «прикрашали» кам'яні

¹ м. Тор – нині – м. Слов'янськ Донецької області

мури місцевих жителів. У міському історико-художньому музеї знаходиться одна з тих, що збереглися.

Племена половців воювали з нашими предками – русичами. Недалеко від Дружківки в 1185 році потрапив у полон до половецького хана Кончака Новгород-Сіверський князь Ігор – організатор походу проти половців, що закінчився поразкою руських князів.

Відомий донецький вчений-топоніміст Є.С. Отін вважає, що наша місцевість була основним кочовищем одного з головних половецьких племен «таргонів». Воїни цього племені були свого роду «гвардією» хана Кончака і за його наказом полонили Ігоря. На думку Є.С. Отіна, саме половці дали назву Торцю – «Тар», що означало «вузький» (порівняно з Сіверським Донцем). Вже пізніше слов'яни стали називати річку більш зрозумілим для них словом «Тор» - дорога.

Остаточно половці були переможені найбільш жорстокими завойовниками – монголо-татарами. У середині XIII століття половецькі землі увійшли до складу монголо-татарської держави Золота Орда.

Ослаблення Золотої Орди в XV столітті призвело до посилення Кримського ханства, яке домоглося незалежності й перетворилося на сильну, агресивну державу.

Із середини XV століття територія нашого краю контролювалася цією державою. Кримські татари та їх васали ногайці робили грабіжницькі набіги на Московську державу та Україну, що вхо-

дила тоді до складу Польської держави – Речі Посполитої.

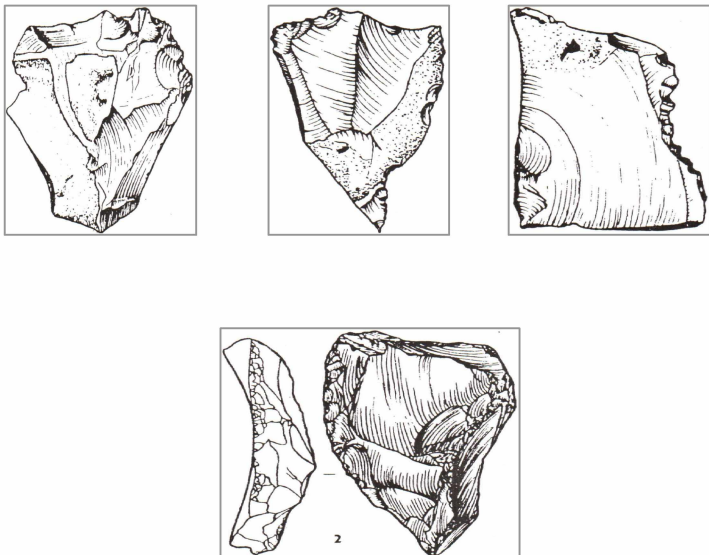
Набіги були страшними і завдавали колосальної шкоди в матеріальному та моральному плані: горіли села й міста, гинули люди, живих захоплювали в полон і гнали до Криму. У Криму бранці потрапляли на невільницькі ринки в містах Козлов (нині – Євпаторія), Бахчисарай і Кафа (нині – Феодосія). Через Кафу переправляли рабів на продаж до Стамбулу, звідти вони потрапляли не тільки до Туреччини, а й до інших східних країн та до Єгипту.

Ось як описує татарський набіг відомий історик Слобідської України Д.Багалій: „Татари рушали або цілою ордою, на чолі котрої стояв сам хан, або невеликими загонами. Великих нападів було небагато, але це був немов страшенний вихор, котрий нищив і руйнував усе, що траплялося на його шляху.

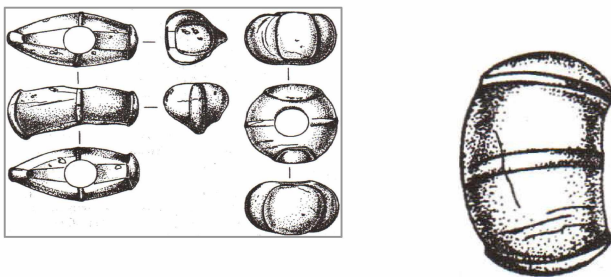
Так, під час нападу 1691 року на Харківщину татари відігнали в неволю 1915 осіб (серед них 537 дітей), 4900 голів рогатої худоби, 1358 коней, більше 2 тисяч овець.

Чимало людей, серед них й дітей, було вбито. Цього ж року ординці напали на місто Тор, зруйнували фортецю і посад, спалили солеварні й захопили 450 осіб у полон” [7].

Під час великих нападів військо татар налічувало від 30 до 70 тисяч. Кожен татарський вояк мав трьох коней, це давало змогу під час походу долати значні (до 100 км за день) відстані.

Знахідки з Краматорської неолітичної майстерні

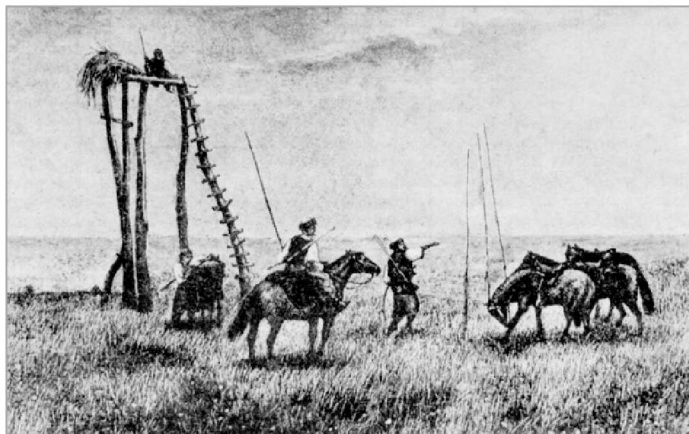
Булава та сокири з кургану „Розкопана могила”
(сmt Райське). Кінець III – початок II тис. до н.е.

Посудина з поховання зрубної культури,
сmt Олексієво-Дружківка.

Половецькі „баби”. XI – XIV ст. н.е.

Шюблер. Запорозький бекет. Гравюра з картини
С.Васильківського.

Грачов. Зимівник на Запорозжжі.
Гравюра.

С.Васильківський. На варті.

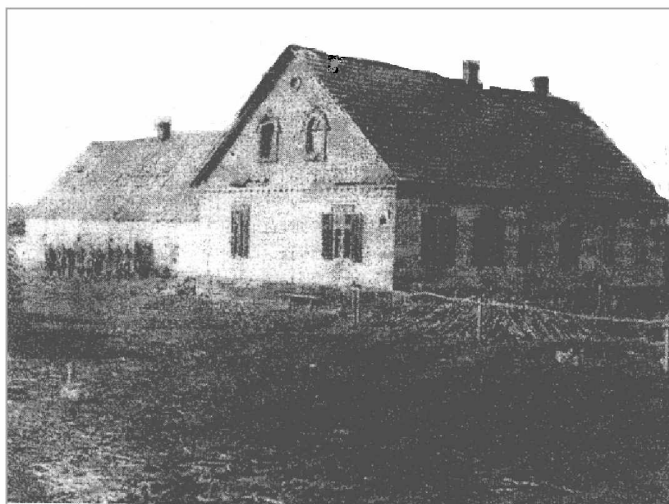
Г.Крушевич. Тривога.

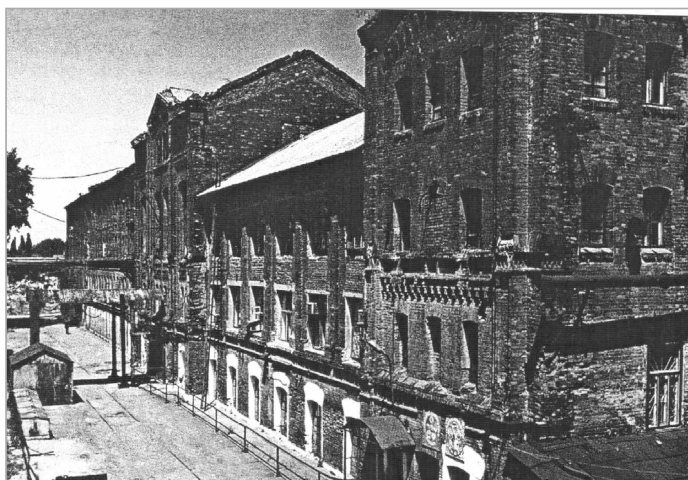
Монета Російської імперії 1775 року, знайдена на території Дружківки.

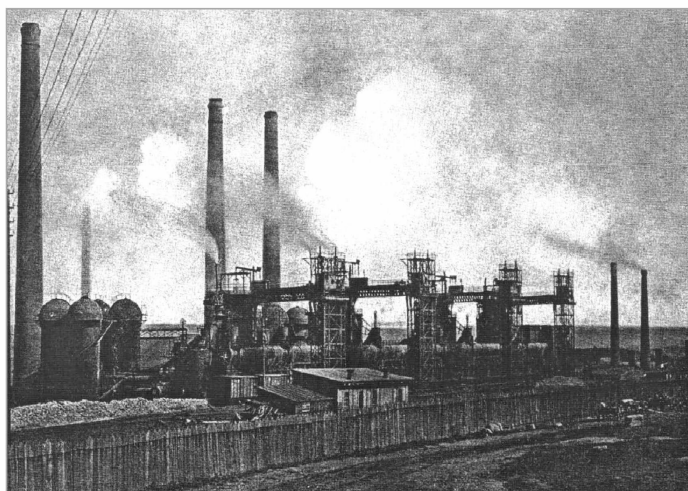
Слобожанська хата (реконструкція), смт Олексієво-Дружківка

Будинок німецьких поселенців в смт Миколайпіль

Цукровий завод Борисовських

Завод Донецького товариства залізоробного і
сталеливарного виробництва в Дружківці
(з фото початку XX ст.)

Козацька доба

Коли Кримське ханство визнало верховенство ще більш агресивної Турецької імперії, яка фактично стала володіти півднем сучасної України, над християнським слов'янським світом нависла страшна загроза втрати своєї віри, свого коріння. Московська держава почала заселяти незаселену південну окраїну своїх володінь запрошеними українськими козаками, які заради волі охоче полишали Річ Посполиту. На території нинішніх Сумської, Харківської, частково Донецької та Луганської областей виникла Слобідська Україна з козацьким устроєм.

Українське козацтво складало такі полки в Слобідській Україні: Сумський, Охтирський, Харківський, Острозький і найближчий до нас Ізюмський. Тор був його сотенним містечком.

Козацтво цих полків на чолі з полковниками підпорядковувалося безпосередньо московським урядовцям (білгородському воєводі). Заселившись на нових землях, козаки повинні були не тільки обробляти їх, а й боронити від татар.

Для захисту від набігів ординців наприкінці XVII ст. московський уряд ужив ряд додаткових заходів: у 1680 – 1681 рр. була збудована Ізюмська оборонна лінія, що прикривала Слобідську Україну, а в 1684 р. – Торська оборонна лінія. Важливо було захистити соляні варниці Тору.

У свою чергу, ще раніше Польська Річ Посполита для захисту своїх земель спорудила фортеці на Дніпрі та залучила українське козацтво для

охорони та захисту кордонів. Польські королі, особливо Стефан Баторій, сприяли створенню запорозького козацтва, що оселилося за дніпровськими порогами, на самому краю України і Речі Посполитої. Саме Стефан Баторій із цією метою виділив своїм універсалом запорозьким козакам степи «З вершини річки Орелі на вершину Кальміусу, а звідтіля на гирло ріки Дону» [8].

Запорозькі козаки почали захищати землю від турків і татар, а згодом від поляків. В цілому, запорожці були захисниками України, православ'я та християнства

Земля, воля, виборність влади – верховенство християнської демократії в Запорожжі – залучали до осередку вольності тисячі, десятки тисяч селян із України.

Центром запорозького козацтва, його столицею було укріплене містечко під назвою Січ. Запорозькою Січчю називали й козацькі володіння в цілому, які поділялися на окремі адміністративні округи – паланки. Французький інженер Г.Боплан, що в середині XVII століття перебував в Україні на Запорожжі, так характеризує козацтво: „...Всі уміють добре обробляти землю, сіяти, жати, випікати хліб, готувати різні м'ясні страви, варити пиво, мед, горілку, робити брагу тощо... Зрештою, правду сказати, вони взагалі розуміються на усіх ремеслах, хоча одні бувають більш вдатними, ніж інші у тих чи інших заняттях; трапляються й такі, чийі знання у порівнянні з загалом значно ширші... Вони надзвичайно міцні статурою, легко переносять спеку і холод, голод і спрагу, невтомні

на війні, мужні, сміливі, а швидше нерозважливі, бо не дорожать власним життям” [9].

Запорозькі козаки просувалися крок за кроком від Дніпра на південь і на схід у небезпечний степ – Дике поле, освоюючи його. У ті часи степ таїв безліч погроз: безлюдність, постійні набіги ординців – за якими поставало рабство в полоні або смерть козака й близьких йому людей. У пекуче, сухе літо рослинність у степу гинула, що означало голод і смерть. Узимку люта холоднеча, вітри у відкритій місцевості призводили до загибелі худоби й людей. У степу періодично панували страшні хвороби – морова виразка, чума. Чималі нещастя поселенцям приносили навали сарани, комарі, мошка.

Але в не посушливі роки степ був надзвичайно багатим. Рослинність досягала неймовірних розмірів. Трава росла така густа й висока, що не видно було ні людини, ні коня. Ковила, чебрець, полин, катран і тисячі інших рослин покривали степ запашним різнобарвним і різнотравним килимом.

Береги річок, зокрема Кривого й Казенного Торця, покривав очерет. Набагато більшу, ніж зараз, площу займала лісиста місцевість. У лісах і в степу жили чисельні види тварин - вовки, лиси, кабани, дикі кози, дикі коні (тарпани), олені, куниці, зайці, бабаки й інші звірі; птахи - соколи, яструби, тетереви, лелеки, журавлі, качки, гусаки, дрохви, кулики, стрижі. Повноводні ріки були багаті рибою. Сазани, лящі, щуки, окуні, карасі тощо кишіли у воді.

З часом запорозькі володіння поширились на територію сучасних Запорозької, Дніпропетровської, Одеської, Миколаївської, Херсонської, Кіровоградської, Луганської та Донецької областей. Неподалік від Дружківки землі Слобідських полків і Війська Запорозького відмежовувалися Ізюмською й Торською лініями [10].

Освоюючи степ, козаки селилися в бурдюгах (напівземлянках з невеликими круглими віконцями), потім засновували хутори – зимівники. Зимівник складався з одного чи декількох дворів (хат і господарських будівель). У будівництві превалювала каркасно–глинобитна конструкція. Дерев'яно-стовповий каркас обмазувався глиною й вибілювався білою глиною ззовні і зсередини. Підлога теж була глиняною.

У зимівниках жили й господарювали сімейні запорозькі козаки й люди, що зайшли з України. Тут застосовувалася тільки вільнонаймана праця, а не кріпосна, як в сусідніх країнах.

На перших етапах козаки переважно займалися скотарством: розводили корів, овець, коней. Поступово поширювалося землеробство. Люди вирощували жито, пшеницю, ячмінь, льон, просо, овес, коноплю; з овочевих – кавуни, огірки, буряк, цибулю. Велику увагу приділяли бджільництву, рибальству, полюванню. Зимівні козаки поставляли продовольство до Січі, січовим козакам, що постійно воювали, захищаючи свою землю, Україну від турків, татар, поляків та ін. Січовики були воїни – професіонали. Але й зимівні козаки мали

зброю (шаблю, рушницю, спис тощо) та щогодини були готовими до війни, до захисту від набігів татар, до сторожової служби. При бажанні зимівний козак міг стати січовим. Для цього треба було залишити домівку й поїхати на Січ, так, як зробив Тарас Бульба та його сини з повісті М.Гоголя. Запорозькі козаки з'явилися в наших краях уже наприкінці XVII ст.

Відомий історик Д.Яворницький у своїй праці «Вольності запорозьких козаків» пише: „Балка Залізна при Кривому Торці. Ще 1696 року на ній стояло кілька зимівників, заснованих запорозькими козаками» [1]. „Балка Залізна” знаходилася вище Дружківки за течією Кривого Торця. Видимо, у цей час виникали перші зимівники та сторожові козацькі пости й на території нинішньої Дружківки. Як зазначено в енциклопедичному словнику Брокгауза й Єфрона в статті „Дружківка”: „...вже в XVII столітті тут був сторожовий пікет козаків” [12].

На наш погляд, це – думка відомого російського історика В.О. Мякотіна (1867-1917), автора статті про запорізьке козацтво для цього ж словника. Його праці з історії України є надзвичайно важливими, оскільки базуються на цінних архівних матеріалах [13]. На жаль, першоджерел виявити не вдалося. До нашого часу архіви Запорозької Січі, паланкових адміністрацій збереглися далеко не повністю. Значну їх частину знищено під час окупації володінь Січі та після того.

Очевидно, тими, сьогодні вже втраченими, матеріалами, користувався й Ф. Макар'євський, автор „Матеріалів для історико-статистичного

опису Катеринославської єпархії”, які, на думку дослідника заселення земель України радянського академіка В.М.Кабузана, є найкращими з подібних досліджень. Названі матеріали свідчать – «Урочище Паршаковка, маєтність Дружковка, на

Торцѣ, при Грузкой, – старожитное запорожское

поселение. В старину здѣсь был пикетъ

запорожского казачества, сторожевая станція его. Даже по перенесеніи Коша² запорожскаго в Алешки на поля татарскіе, на кочевиски агарянские

и послѣ Прутскаго похода³, когда вся эта

мѣстность офіціально отошла подѣ власть

² Перенесеніє Коша відбулося після розгрому Січі в 1709 році царськими військами за підтримку запорожцями гетьмана І. Мазепи. Кіш перенесено до Олешок в 1709 році.

³ Прутський похід проти Турції відбувся у 1711 р. Закінчився поразкою Петра І.

турецко – татарскую, въ Паршаковѣ и Дружковѣ

сидело нѣсколько престарѣлыхъ запорожцевъ⁴, -

куралесовъ, характерниковъ⁵, харцызовъ⁶, которые, находясь въ тайныхъ сношеніяхъ, въ секретныхъ сообщеніяхъ съ казаками Бахмутскими и

Маяцкими, дѣйствіями своими страшно лякали,

пугали, изумляли, поражали и стращали,

⁴ Престарѣлые – козаки, що перед старістю припиняли службу в Січі,

відставники.

⁵ Куралеси, характерники - запорозькі козаки, що відрізнялися надзвичайними здібностями та поведінкою. За переказами, вони могли роботи різні дива – перетворювати людей в купці і тварин, бачити за кілька кілометрів, плисти над водою. Їх не брала ні звичайна куля, ні шабля, ні вогонь, ні вода. Так називали також козаків – верховодів, тих, що управляли в якійсь місцевості.

⁶ Харцизи – розбійники (в перекладі з турецької) – так називали козаків турки та татари за їх волелюбність.

появлявшуюся въ сей мѣстности, турецко – татарскую орду (загони)» [14].

«Урочище Паршаковка» - це невелика заплава на Кривому Торці неподалік від залізничного вокзалу міста Дружківка, одразу за копровим цехом машинобудівного заводу. А маєтність Дружківка при Грузькій знаходилась на правому боці Торця в сучасному селищі Олексієво – Дружківка. Дружківка - від імені Дружко або від прізвища Дружков (російська версія прізвища Дружко), вірогідно, від слова «дружити» (за версією М.Т. Янка).

Поселення в Паршаковці та в Дружківці знаходилися на самому краю володінь Запорозької Січі, тому поблизу їх були сторожові пости запорозького козацтва.

Необхідність сторожових постів викликана й тим, що поруч із Дружківкою проходили відомі татарські сакми (шляхи): Кальміуський шлях (район м. Артемівська) та Ізюмський. Цими шляхами робили свої набіги кримські й ногайські татари у Слобідську Україну й далі в Росію. Заради здобичі кінні татарські загони завжди могли зійти із сакми вбік на десятки верст.

У «Збірнику статистичних відомостей по Катеринославській губернії» уточнюється місце знаходження козацької сторожі: «...на крутому бугрі, обмеженому з однієї сторони драговинами

річки Грузької і з іншої сторони глибоким яром, існував редут запорізького козацтва” [15]. Місце цього редуту – північна околиця нинішнього міста Костянтинівки, поряд з Олексієво - Дружківкою. Річки в наш час немає, але залишилося багнисте місце, добре збереглися й бугри за містом.

Редут (за відомим істориком, дослідником Січі Д.Яворницьким), являв собою велику казарму. Неподалік від редутів на відстані чверті або на півверсти ставилися фігури – ряд просмолених бочок, встановлених пірамідою (тому друга назва цієї споруди піраміда), наповнених смолою й соломом для кращого горіння. При кожному редуті було 5 – 10 козаків, а біля фігури 2 – 3. Як тільки сторожа помічала татар, фігура підпалювалась і сигналізувала про небезпеку. По сигналу козаки й селяни збиралися для відбиття орди або, якщо вона відходила, намагалися її наздогнати, щоб відбити полонених, худобу.

Дореволюційний історик Л.Гайовий в «Історико-географічному описі Бахмутського повіту» пише: „За царювання імператриці Катерини II місцевість Бахмутського повіту, саме Самарська паланка, нарівні з іншими місцевостями Запорізької волості, що знаходилися на границі цієї паланки, піддалася сильному, буйному набігу татар Калги-Султана⁷.

⁷ Калга – Султан – наступник Ханського престолу, друга особа в Кримському ханстві

Це було так зване «лихоліття», що трапилося в 1768-1769 рр. По всьому степу піднялась страшна пожежа.

Палала вся Самарська паланка, безліч народу перебито й забрано в полон, майно було розграбоване або спалене. В цей важкий час запорожці, що жили в наших місцях, захищали свої займища й відстояли їх, як, наприклад, Дружківку» [16]. Дружківка знаходилася на межі двох паланок (округів) Війська Запорозького – Кальміуської і Самарської.

Справді, в 1769 році кримський хан з ордою, розоривши Кальміуську паланку, що починалася від Азовського моря, дійшов до Бахмута⁸ й зробив спробу його взяти (як у 1732 та 1734 рр.), але потерпів невдачу. Після цього пішов на Тор.

Напевне, один із загонів під час переходу орди від Бахмута до Тора намагався розорити зимівники та хутори на землях козацької маєтності Дружківка, але зазнав поразки.

Ця подія дала підставу в 1966 році Міністерству культури України, Академії наук та Держбуду на виконання Постанови Ради Міністрів УРСР від 18.09.1965 р. «Про увічнення пам'ятних місць запорізького козацтва» запропонувати в числі 10 місць колишніх укріплень і сторожових постів запорізьких козаків і м. Дружківку для встановлення пам'ятного гранітного каменя з відповідним написом [17]. Постанова Ради Міністрів УРСР не

⁸ Бахмут – м. Артемівськ Донецької області

була виконана, оскільки почався наступ ЦК КПРС на прояви «українського націоналізму».

Карта «Єкатерининської провінції від 1 березня 1768 року», складена напередодні російсько-турецької війни 1768-1774 р., підтверджує, що в 1768 році хутір «Ерушкова» з 20 хат далеко не єдиний, хоча він найбільший у місцевості Дружківка, що, мабуть, пояснюється його «старожитністю»⁹. На карті видно, що вся територія від нинішнього Слов'янська на правому березі Кривого Торця до місця впадіння в нього річки Клебан Бик, заселена.

За тих часів населені пункти являли собою хутори, що належали козакам, купцям, царським офіцерам, чиновникам і т.п.

На північ від нинішнього м. Дружківка знаходилися володіння ротмістра Таранова. На місці селища Малотаранівка – безіменний хутір, який згодом теж став власністю Таранова. Сьогодні це землі м. Краматорська¹⁰, а в той час – спірні землі між запорожцями й поміщиками, адміністрацією Слобідсько - Української губернії, яку було в 1765 р. створено замість козацьких слобідських полків.

На місці злиття річок Казенний Торець та Кривий Торець на правому боці стояв хутір купця Гаврилова (сьогодні – селище Сурово – північна

⁹ Старожитний – заснований до першого руйнування Січі в 1709 р.

¹⁰ Назва міста, очевидно, походить від слів «Крама» - кордон і «Тор» - назва сусіднього міста – фортеці. Тобто, кордон замських земель Тора.

околиця Дружківки), а на лівому – ставка¹¹. Далі на карті позначено хутори Саловарні (названі за видом салотопного промислу), хутір Зіновського, знову Саловарний (сьогодні – селище Яковлівка у м. Дружківка), а ще далі – хутір Єрушкова – 20 хат – (північна окраїна смт Олексієво-Дружківки). Не виключено, що х. Дружка записано як х. Єрушкова на російський лад.

На карті Бахмутського повіту кінця XIX століття цей же хутір записано як «Дружковский».

Далі ідуть хутори козака Захорулія, Половинкіна, Кравця, Пономарьова і на високому бугрі над драговинами річки Грузьської знову сторожова вишка [18]. Хутори позначені і на території сучасної Костянтинівки і району по р. Кривий Торець до р. Клебан Бик. Один з них належав полковнику Бахмутського кінного полку Шабельському.

За околицею сучасної Костянтинівки на схилах балки Кривецької позначена ще одна сторожова вишка.

Місця «ставок» на карті співпадають зі свідченнями про місця козацьких сторож у «Збірнику статистичних відомостей по Катеринославській губернії».

Наявність хуторів, козацьких, купецьких, офіцерських та ін., можна пояснити, очевидно, тим, що порубіжні землі частково займалися самочинно, без відповідних дозволів урядів ані Січі, ані царського.

¹¹ Ставка – сторожова вишка за словником В. Даля

У «Збірнику статистичних відомостей по Катеринославській губернії» відзначається, що після 1773 року до «дружківських запорожців» приєдналося кілька сімей українців з Полтавської і Чернігівської губерній. Втеча селян у володіння Січі на вільні землі викликала невдоволення поміщиків, царських чиновників і самої цариці Катерини II, адже це порушувало кріпосницькі порядки. За рахунок утікачів кількість населення на Запорозжжі весь час зростала. На 1770 р. тут уже налічувалося 64 села і більше 9 тис. зимівників, до 100 тис. населення [19].

Це населення (козацтво) творило власне матеріальне й духовне життя, відмінне від того, що було в імперії. Воно було досить багатогранним. У Січі та в паланках на території Запорозжжя будувалися православні церкви, існували загальноосвітні школи. Серед запорожців були й такі, що здобували освіту в Києво-Могилянській академії і в європейських університетах, знали кілька мов, бездоганно володіли латинською. Наприклад, кошовий отаман Запорозької Січі Кость Гордієнко спілкувався зі шведським королем Карлом саме латинською мовою.

Серед них часто зустрічались талановиті музиканти, поети й танцюристи. Створені козаками думи й пісні дійшли й до нас. Визначним явищем духовного життя запорожців стало кобзарство. Кобзарі були творцями й виконавцями дум і пісень, захисниками народу.

Були в Запорозжжі й свої народні художники. Створена невідомим козаком картина «Козак

Мамай» кілька століть висіла чи не в кожній хаті. Запорожці всіляко підтримували церкви, монастирі, школи, культуру в цілому і в Гетьманщині.

Творення власного не тільки економічного життя, а й духовного ще більш посилювало незадоволення Катерини II та її оточення.

У ті часи втрачає свою могутність Турецька імперія. У переможній для Російської імперії війні 1768 – 1774 рр. з Туреччиною беруть участь також 11 тисяч запорозьких козаків на чолі з кошовим отаманом П.Калнишевським. У цій війні запорожці були найбільш ударною, досвідченою, майстерною й мужньою силою нерегулярних військ російської армії [20]. Саме вони відіграли вирішальну роль у взятті Криму в 1771 р., форсувавши першими Сиваш. За участь у цій війні кошовий отаман П.Калнишевський нагороджений Катериною II золотою медаллю зі діамантами, багато старшин – золотими медалями.

Поки тривала боротьба з Туреччиною, російський царизм змушений був терпіти „запорозьку вольницю”. Але після перемоги над Туреччиною автономне Запорожжя стало царському уряду непотрібним. Посилився наступ царських людей на козацькі землі. Зокрема, на землях Краматорська, як уже зазначалось, облаштувався царський офіцер Таранов, а коли запорожці стали проганяти «зайд», Таранов за дорученням ізюмського воєводи зі скаргою на запорожців відбув до цариці [21]. Запорожжя, у свою чергу, відповідало Катерині II письмовими протестами і «військовими

демонстраціями». Остання проходила навесні 1775 року неподалік від Дружківки, під Тором, куди прибула чисельна команда запорожців, що протестували проти наступу на їхні вольності [22]. Серед них могли бути й дружківські запорожці. У відповідь 5 червня 1775 року за указом Катерини II Запорозька Січ була зруйнована, ліквідовано всі запорозькі вольності.

Царський маніфест розкрив справжні цілі Російської імперії: „Заводя собственное хлебопашество, расторгали они (запорожцы) тем самым самое основание зависимости их от престола нашего, и помышляли конечно составить из себя по среди Отечества область совершенно не зависимую под собственным своим неистовым управлением” [23].

Для ліквідації було задіяно 17 пікінерських, 10 піхотних, 13 донських козацьких полків, понад 40 тисячне військо. У столиці «Вольностей» – Новій Січі – було всього 3 тис. запорожців, решта була на зимівниках. Козаки вирішили не проливати «християнську кров» і здались без бою.

Січ була зруйнована. П.Калнишевський¹², не дивлячись на заслуги, був засланий на Соловецькі острови, козацька старшина – у Сибір.

¹² Петро Іванович Калнишевський – неодноразовий кошовий отаман Запорозької Січі, видатний полководець, дипломат. Дбав про захист Січі та про її розвиток. При ньому великого розвитку на Січі набуло землеробство. В підвальній одиночній камері на Соловках провів 25 років ув'язнення.

Згодом одна частина запорожців пішла за Дунай, інша – на російську військову службу. Значна частина зимівних козаків стала селянами.

Величезні земельні володіння Січі було розподілено між Азовською та Новоросійською губерніями і безперешкодно роздано царським генералам, офіцерам, поміщикам, чиновникам.

Поміщицькі „дачі” та масове селянське заселення

За рішенням Азовської губернської канцелярії землі по річці Кривий Торець у 1778 році одержав у вигляді рангової дачі (дарування) у кількості більше 10 тисяч десятин командир Астраханського драгунського полку М.Я.Аршеневський. Саме у його власність потрапляють козачі заплави на річці Кривий Торець – Паршаківка й Дружківка.

Микола Аршеневський (1743-1803) – типовий представник родовитого російського дворянства. Його батько Яків Аршеневський був губернатором у Ризі та Нижньому Новгороді. У 20-літньому віці М.Аршеневський брав участь у війні з Туреччиною. Згодом, в 1774 році – у придушенні повстання Пугачова в Заволжі. У 1781 році Микола Аршеневський отримав звання полковника, через п'ять років – генерал-майора та посаду спочатку смоленського, а згодом – астраханського губернатора [24].

За умовами рангової дачі за 3 роки М.Аршеневський мав заселити отримані землі. Він переселив більше сотні селян із Сумської провінції Харківської губернії, де в нього вже були володіння. Так, замість хутора на схилах балки Вершок Безіменний на правій стороні річки Кривий Торець (територія нинішньої Олексієво-Дружківки), з'явився село Дружківка. Сьогодні частину балки займає ставок. На його дні знаходиться «криниця», яку навіть у XX ст. місцеві жителі називали «козацькою». Збереження назв, утворених від імен і прізвищ запорожців, було традиційним в Україні [19].

На місці козацького поселення в урочищі Паршаківка з'явилася «деревня Паршиковка», власником якої був той же Аршеневський М.Я., згодом її перейменували у «Николаевку», вірогідно, за ім'ям М.Аршеневського. Назва „Николаевка” зберігалася до кінця XIX ст.

У 1781 р. «В відомостях про землі Катеринославського намісництва» значаться «Паршиковка и Дружковка» як володіння полковника М.Аршеневського [25].

У перепису Азовської губернії 1778 року (так якийсь час називалася губернія, куди входив наш край) у розділі «Власницькі на знову відведених дачах селища» є найменування ще одного населеного пункту, що належить сьогодні до м. Дружківка. Це селище «прем'єр – майора Григорія

Шидловського¹³ за течією річки Казенний Торець у слободі Райській. Число душ чоловічих 21, жіночих – 18» [26].

Річка Торець отримала назву Казенного Торця, у зв'язку з тим, що її береги до падіння Січі ще не були заселені і відійшли спочатку державі, казні, потім були роздані.

13 листопада 1781 р. у селищі Райське Шидловським закладена церква святої Велико-мучениці Варвари (назва збереглася до нашого часу). Першим священиком церкви був Авраам Лук'янович. У 1793 році, як свідчить опис до атласу Катеринославського намісництва (чергове перейменування губернії) – село Райське з 85 дворами, 471 жителем, 450 десятинами лісу (усього землі 8007 десятин), фруктовим садом, млином, кінським заводом у власності колезького асесора Є.Хлопова¹⁴ [27]. Ще донедавна місцеві жителі частину селища Райське називали Хлопово. У цьому описі є село Олексіївка (сьогодні частина – Олексієво-Дружківки на лівому березі Кривого Торця) статського радника Анненкова¹⁵ з числом дворів – 28, жителів – 63, ріллі – 5315 десятин.

¹³ Г. Шидловський – потомок козацької старшини Слобідської України. Його предки були незмінними полковниками Ізюмського полку, в кінці XVIII століття вони стали поміщиками, царськими офіцерами. Г.Шидловський – один з найбагатших землевласників України. Його палац в с. Старий Мерчик Харківської губернії вражав навіть вельмож своїм багатством.

¹⁴ Хлопови – поміщики Харківської губернії.

¹⁵ Анненкови – поміщики Курської губернії. А.І. Анненков якийсь час був віце-губернатором Харківської губернії. В 1790 р. продав село Олексіївку Х Губерту.

Землі запорозьких зимівників по річці Грузькій, за кілька кілометрів від Дружківки, теж стали поміщицькими. Згодом місцевим поміщиком – землевласником створена „деревня Николаевка на Грузской”.

Землі нинішньої Білокузьминівки отримав царський офіцер Котельников.

Наприкінці XVIII ст. на землях колишніх запорозьких володінь було затверджено кріпосне право. Як відзначає краєзнавець Л.Гайовий, «це було початком кріпосного права й у нашому Бахмутському повіті. Після буйної, вільної й блискучої діяльності почалося в нашому краї мляве, одноманітне й важке життя кріпаків. Життя це зовсім завмирало в селах, і вся місцевість Бахмутського повіту, за дуже малими винятками, здавалася як би зануреною в глухий і важкий сон». Селяни не мирилися з таким життям і спочатку часто тікали від своїх панів у пошуках більш гідного життя. Про це свідчать дані з «Списку селян с Паршиківки і с Дружківки...» від 20 червня 1795 року, складеного з урахуванням ревізії 1782 року [28]. Укладач списків «поверений» О.Волков відзначає, що всі селяни – українці.

Кількість мешканців Дружківки та Паршиківки зростала з кожним десятиліттям. Цьому сприяв високий рівень народжуваності та переселення цілих родин з інших регіонів.

Згодом у селі Дружківка з'явилися дерев'яна церква Архангела Михайла, побудована Михайлом Аршеневським у 1783–1785 рр., і панський

будинок. Першим священиком церкви був Павло Крамаровський.

У «Економічних примітках до планів Генерального межування Бахмутського повіту» початку ХІХ ст. значилося наступне: «село Дружківка і село Паршиковка генерал – майора М.Я.Аршеневського...число душ чоловічої статі – 424, жіночої статі – 334, землі – 13760 десятин [29]. Таким чином, у першій чверті ХІХ століття в селі Дружківка¹⁶ та Паршиковка проживало 758 осіб.

Як зазначалось, М.Я.Аршеневський переселив селян з маєтків Сумської провінції, Харківської губернії, нинішньої Сумської області [7].

За усіма ознаками слобожанами були й першопоселенці сіл Райське та Олексіївка.

Переселенці – українці перенесли із собою мову, побут, звичаї й традиції Слобідської України, тривалий час населення в нашій місцевості використовувало українську мову як засіб спілкування, дотримувалось українських традицій та звичаїв.

Це виявлялося й у традиціях архітектури – селянська хата, як правило, будувалася з дерева (чи хмизу), обкладеного по обидва боки глиною. Покривалася будівля соломною або очеретом.

Дах мав великий припуск над „призьбою”, що підтримувався дерев'яними стовпами. Ще сьогодні такі хати можна побачити в с. Райському, смт Олексієво-Дружківці. Паршиківські хати не зберег-

¹⁶ В 1938 році села Дружківка і Олексіївка рішенням Верховної Ради УРСР об'єднані в селище міського типу Олексієво-Дружківка

лися, оскільки поряд прокладалася залізниця, будувалися заводи.

Типово українським був і одяг – жупани, кунтуші, плаhti, вишиті чоловічі й жіночі сорочки, чоботи й чобітки. Тільки в ХІХ столітті у зв'язку з бурхливим зростанням промислового виробництва (з одного боку) і впливом переселенців з інших регіонів (з іншого боку) почалися швидкі зміни стилю й матеріалу для одягу.

Традиційним було ведення домашнього господарства. У кожної родини був свій город і обов'язково сад зі слив, груш, вишень, яблунь.

Українські традиції переважали й у побуті жителів нашого краю. Їжа була переважно рослинною: житній хліб, паляниці, пшоняна та гречана каші. Улюбленими стравами були борщ, м'ясні страви, сало, галушки, вареники, молокопродукти.

Процвітало характерне для українців рослинництво. Для обробки ґрунту використовували плуг і соху. Вирощували жито, шеницю, ячмінь, овес, просо, гречку. Жито і пшеницю збирали серпами, овес, просо – косами.

Важливе місце посідало й тваринництво – розводили корів, биків, свиней, овець, домашніх птахів. Це давало можливість поповнювати раціон м'ясними стравами, вживати в їжу велику кількість молочних продуктів, яєць.

Слобожани як християни дотримувалися православних традицій і відзначали досить велику кількість релігійних свят, серед яких найважливішими були Різдво, Великдень, Трійця.

У свята й на хрестини збирали гостей, зазвичай родичів та близьких людей. Особливо пишно святкували весілля – цілий тиждень, але в спиртному наші предки знали міру. Це завжди відзначали мандрівники, наприклад, з Великої Росії.

Жодне свято не обходилося без музики, танців, пісень. Популярними ще в першій третині ХХ століття, за свідченням М.Т.Янка, який того часу працював завідувачем Дружківської початкової школи, були пісні: «Літа орел, літа сизий»; «Сонце низенько»; «Стоїть гора високая»; «Ой на горі та й жінці жнуть»; «Ніч яка місячна...»; «Дивлюсь я на небо ...». Прийшли вони з минулого.

Але загалом життя селян залишалося важким. Продовжували панувати кріпосницькі порядки. Тому в ХІХ столітті селянська боротьба за полегшення життя тривала. Це створило передумови для звільнення людей від кріпацтва.

Згідно з прийнятим Царським маніфестом від 19 лютого 1861 року кріпосне право було скасовано. Але, давши волю, селян обдурили в чеканнях на виділення їм землі. Земля практично залишилася в руках поміщиків.

Чверть кріпаків у Катеринославській губернії отримали менше десятини (менше гектара) землі. Для родини з кількох осіб у зоні ризикованого землеробства цього було недостатньо. Замало було й 3-4 десятини, які одержала основна маса кріпаків. За цю землю треба було платити викуп за ціною в п'ять разів вище за ринкову, а виділяли селянам землю менш родючу. Не такої волі чекали селяни.

У Бахмутському повіті С.Харківський підняв селян на непокору владі. Його арештували і привезли до волосного центру – с Дружківка (сьогодні правобережна частина смт Олексієво-Дружківки). Але там триста селян після вдячного молебню за відміну кріпосництва кинулися на звільнення С.Харківського як потерпілого за справедливу справу. Драгуни, що його охороняли, шашками й прикладами гвинтівок розігнали селян. А С.Харківського повезли до в'язниці губернського Катеринослава окружним шляхом через Харків, тому що по прямій дорозі „лежали неспокійні села” – землі запорозької вольниці [30].

До речі, на той час землі с Дружківки у Аршеневського купив поміщик Карабін.

Скасування кріпосного права дало поштовх розвитку промисловості, торгівлі, транспорту, освіті тощо.

Пореформений період та початок промислового розвитку

У 1869 році була відкрита Курсько-Харківсько-Азовська залізниця, що зв'язала Курськ, Харків і портовий Таганрог. Побудували її за півтора року. Того часу було багато дешевої робочої сили (безземельних селян). На залізниці біля с Дружківка з'явилася станція з аналогічною назвою, що видно на карті Бахмутського повіту 1885 року. Село Дружківка було центром Дружківської волості, до якої входили села: Миколаївка (Паршаківка) на Кривому Торці,

Білокузьминівка, Білогір'я, Миколаївка-Грузька. А Дружківська волость входила до складу Бахмутського повіту Катеринославської губернії.

Активний розвиток землеробства, вирощування зернових культур сприяли тому, що станція Дружківка стала однією з найбільших зерновантажних станцій.

Створені в кінці 80-х років земства (органи самоврядування) почали опікуватися розвитком освіти, охорони здоров'я.

Наприкінці XIX ст. у селах Дружківка та Олексіївка, крім існуючої церковно-приходської школи, відкрилися земські школи.

У селі набув широкого розвитку каменетесний промисел: виготовлення жорен, катків, плит, точильних і косарських брусків, надгробних пам'ятників. Зразки деяких виробів знаходяться у фондах Дружківського історико-художнього музею. На Олексіївському цвинтарі можна побачити залишок надгробного пам'ятника-хреста, датованого 1790 роком. На жаль, не зберігся кам'яний ланцюг довжиною більше метра, який виготовив з цілого каменю майстер Т.А.Ялтиченко для виставки в Бахмуті 1908 року.

Вільний продаж землі в пореформений час призвів до появи в наших краях нових землевласників, у т.ч. німецьких колоністів. Перша німецька колонія з'явилася на землях сучасного села Кіндратівка (в 1886 році), а згодом – сучасного Миколайпілля. Окреме поселення – Гофмансталь – існувало на Сурово. Німці належали до протестантської церкви, вирізнялися

релігійністю і працьовитістю. Вони зводили великі будинки з цегли, землю обробляли кіньми, застосовуючи вдосконалені плуги. Розводили високопродуктивні молочні породи корів, овець, коней, вирощували зернові культури, картоплю. Були гарними садівниками [31].

Розвиток капіталізму сприяв створенню підприємств. Територія сучасної Дружківки належала в той час братам Борисовським¹⁷. Вони розвивали своє господарство двома напрямками. Перший – пов'язаний з виробництвом сільськогосподарської продукції: жита, пшениці, вівса, проса, еспарцету, цукрового буряка.

Для підвищення врожайності й товарності використовували органічні добрива, імпортні плуги, борони, сівалки.

У маєтку було велике поголів'я худоби – більше 10 тисяч голів (корови, вівці, коні). На кінному заводі розводили рисистих коней.

Другий напрямок – розвиток промислового переробного виробництва, що було зумовлено світовими тенденціями. На лівому березі Кривого Торця був збудований єдиний у Бахмутському повіті великий цукровий завод. 1400 панських десятин займало бурякове поле. Щоб підняти врожайність завозились дорогі імпортні сорти. Для вирощування буряка залучалися й місцеві селяни,

¹⁷ Борисовські – найкрупніші землевласники в Катеринославській губернії. На лівому березі Кривого Торця вони мали більше 20 тис. десятин. Також володіли землями на території сучасної Луганської області та шахтою „Варваро-Борисівською”.

які одержували землю й насіння, а вирощений буряк здавали за фіксованою ціною на завод.

У 1881 році – у перший рік роботи – завод виготовував 300 тонн цукру, а наступного року – більше тисячі тонн. Прибуток підприємства був колосальним для тих часів – близько 880 тисяч карбованців, а через десять років – уже 3 млн. карбованців. На заводі працювало до 600 сезонних робітників, які приходили з українських і навіть з далеких російських губерній. Становище робітників було важким: робота сезонна, зарплата низька, відсутнє житло [32].

Один з будинків цукрового заводу зберігся на території ВАТ „Дружківський машинобудівний завод” до нашого часу (так званий «корабль»).

Брати Борисовські мали в Дружківці цегельний завод і печі для випалювання вапна, паровий млин. Про це згадується у словнику Брокгауза – Єфрона видання 1893 року: «Біля Дружківки цукровий завод (виробництво на 3 млн. карбованців), цегельний завод, паровий млин».

Цього ж 1893 року Донецьке товариство залізоробного і ливарного виробництва, засноване французькими акціонерами, розпочало будівництво чавуноливарного й сталеливарного заводів на лівому березі Кривого Торця (на території північної частини сучасного машинобудівного заводу). У 1898 році бельгійські підприємці утворили Торецьке сталеливарне та механічне акціонерне товариство, придбали у Борисовських цукровий завод та збудували завод із виробництва металу, шахтових механізмів та залізничного

обладнання (цукрове виробництво в посушливих умовах ставало не вигідним). Завод і селище, що було поруч, отримали назву Торецьких.

У зв'язку з будівництвом заводу залізнична станція Дружківка була перенесена ближче до заводів¹⁸. Там станція знаходиться і дотепер. Робітниче селище, де французи розпочали житлове й соціальне будівництво, отримало назву Дружківка за назвою станції. Не так давно зникла назва одного із найстаріших селищ – Володимирівка, що знаходилося на місці села „Николаевка–Паршиковка”.

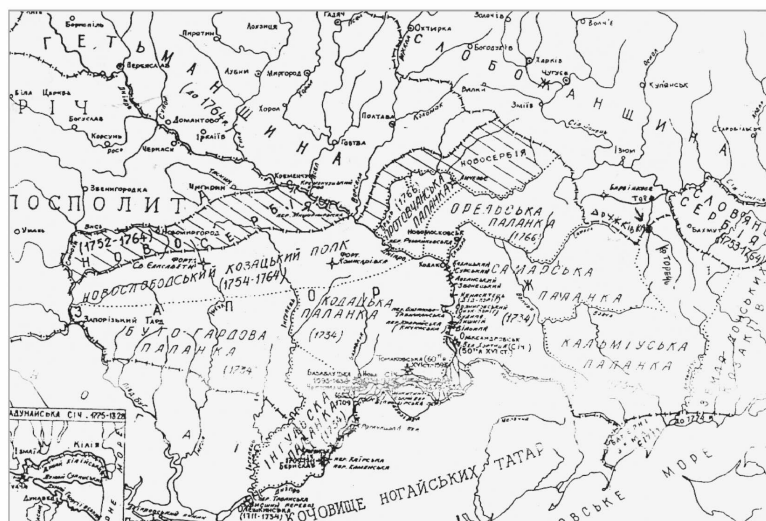
Зберігся будинок поміщика Гаркушенка, який був останнім приватним власником цієї землі. Сьогодні в цьому будинку знаходиться контора комунального АТП «Комунтранс».

Вся подальша історія Дружківки – це історія промислового розвитку Донецького краю та історія змін, зумовлених цим розвитком.

¹⁸ Станція в селі Дружківка (сьогодні в смт Олексієво-Дружківка) отримала назву Кіндратівка.

Карта Польсько-Литовської Речі Посполитої

Карта Запорозжя XVI-XVII ст.

ИЗ "ПЛАНА ЕКАТЕРИНИНСКОЙ ПРОВИНЦИИ...

сочинен марта 1 дня 1768 года "

Территория современного

г. Краматорска

• имение РОТМИСТРА ТАРАКАНОВА

р. Бичюк

хутор без названия •

КОНСТАНТИНОВСКИЙ
РАЙОН

СТАВКА □

• х. КУПЦА
ГАВРИЛОВА

• х. САЛОВАРНЫЙ

• х. ЗИНОВСКОГО

• х. САЛОВАРНЫЙ

х. ЕРУШКОВА

• (20 хат)

• х. КАЗАКА ЗАХОРУЛИЯ

• х. ПОЛОВИНКИНА

Территория
современной
Дружковки
(п. Сурово,
пос.
Яковлевка)

• х. КАЗАКА
КРАМАНЧУКОВА

• ХУТОРА БЕЗ НАЗВАНИИ

Территория
современного
п. АЛЕКСЕЕВО-
ДРУЖКОВКА

• х. КРАВЦА

□ СТАВКА

р. Кривой Торец

р. ГРУЗСКАЯ

• имение ПОЛКОВНИКА
ШАБЕЛЬСКОГО

• х. КАЗАКА МАРКОВИЧА

• х. БУРЛАКОВА

• х. СОЛДАТА ЛИТВИНОВА

• х. СОЛЕВАРНЫЙ

□ СТАВКА КРИВЕЦКАЯ

Территория
современного
г. КОНСТАНТИНОВКА

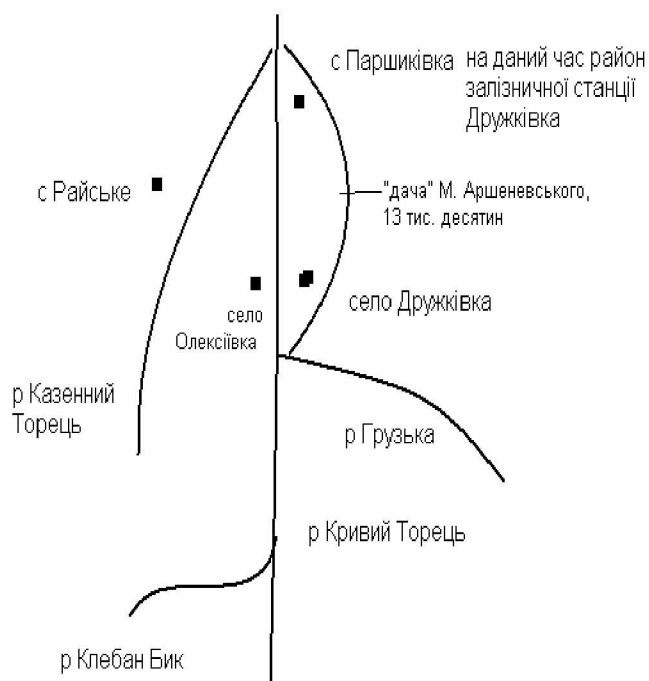
р. Клебан Бык

• х. САЛОВАРНЫЙ

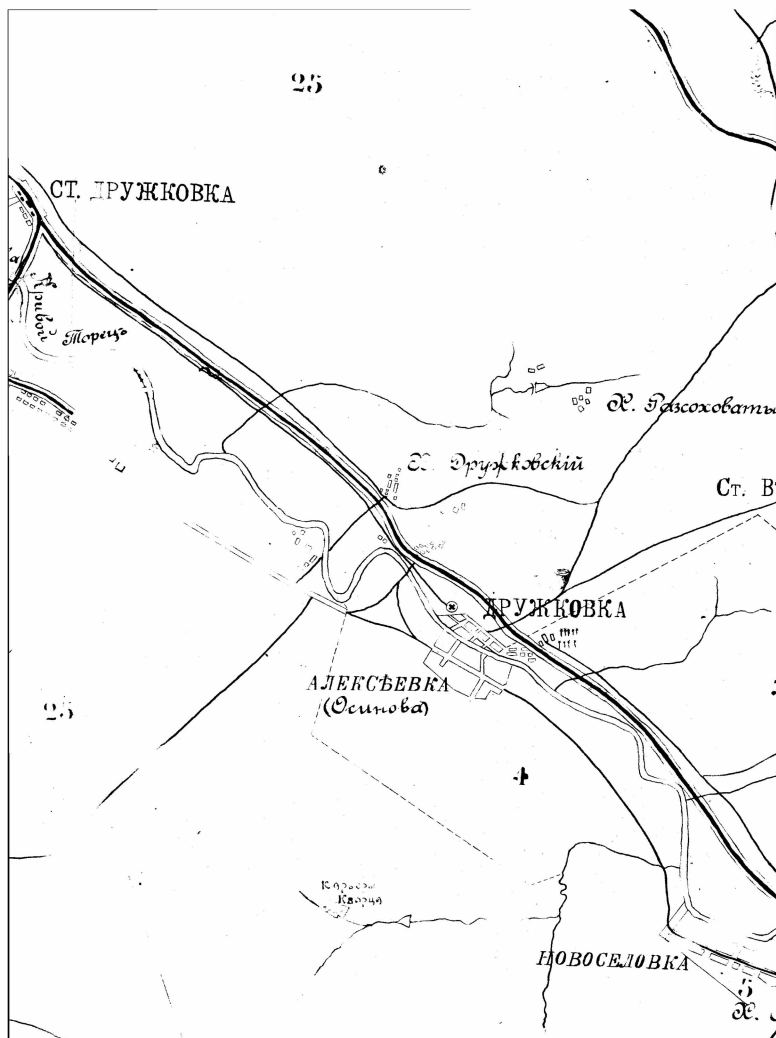
12 хат

Земли по р. Казенный Торец и по левому берегу р. Кривой Торец показан
незаселенными,

Карта Єкатери́нинської провінції в 1768 р.,
складена автором за даними архівних документів

**Карта Дружківки та її околиць 1781 р.,
складена автором за даними архівних документів**

Фрагмент карти Бахмутського повіту
(друга половина XIX ст.)

Карта Бахмутського повіту, 1885 р. (фрагмент)

ДОДАТКИ

Додаток 1

З матеріалів для історико-статистичного опису
Катеринославської Єпархії (фрагмент)

Д Л Я И С Т О Р И К О - С Т И С Т И Ч Е С К А Г О О П И С А Н И Я

Е к а т е р и н о с л а в с к о й Е п

Ц е р к в и и п р и х о д ы п р о ш е д
с т о я т

СЛОБОДА ДРУЖКОВКА

С л о б о д а Д р у ж к о в ъ , п

м н о г о л ю д н а я , с н а с е л е н и е м ъ

о д н о ш т а т н о м ъ ц е р к о в н о м ъ

Б а х м у т ъз кдааг овъу б1лнн и ч е н и к о

о к рѣ*у .г

У р о ч и щѣ а р ш а ж о в к м а е т н о

Д р у ж к о в н а ъ, Т о р п р и к о й р у з

с и р о ж и т в а и о р о ж с к о е п о с е

з ѣс ь б и н ж е т з а п о р о ж с к в а г , о

с т о р о ж е в а я с т а н ц і я е г о

К о ш а з а п о р о ж в н а п о л в А л а

на кочевиски ъи озамои чна скті ня а г

Прутскаго одаго хѣа , мѣстнос
официально отошла -подъ

татарскую, ъвѣ Драгои дѣлѣк

нѣс колѣко ълѣ рѣстварі о р-о жцевъ

курал арсаоквѣ, рѣни ко, вѣ ко хѣ рѣ ѣ, з
находясь въ тайныхъ сноше
сообщеніяхъ съ тскаи змаи ками

Ма я ц к ѣи си тѣ, вѣд я ми с в ѣи мѣи л и с т р

пѣаги , и з у м л я л и , п о р а ж а л и
п о я в ѣи д у ю с я в ѣ с е й м е с т н о с т

т а р х у ю о р д у л и ѿ ѿ л е г в о в д я и н ѿ
1 7 6 9 г о д а х , з а п с о т р о я ж ц ы

з а щ и т и л и с в о ю ѿ д р у ж к о в с к и х

н а б е г о в ѣ а г а ѿ р я н ѿ с ѿ ж и х ѿ . о д

Д р у ж к о в с к и м ѣ з а п о и р о ж ц а

н ѣ с к о л ь к о с е ѿ м а й с т в н а

м а л о ѿ р о к с ѿ а ц і и : ж и с т д е н ѿ с к и

м ѣ с т н ы я у д о б с т в а в и д и

п р о с л а в н ы й н а р о д ѣ .

В 1778 году ^Бс тн со ютъ, т у с

з а н и т е л ь н ы м к о л и ч е с т в о м ь
п о л у ч и л *р а н г о в у* ^Аю т р д а ж ч а у н с к а
д р а г у н с к а г о п о л к а к о м а н
Н и к о л а й Я к о в л е в и ч в ь к о ^Ай р ш а н
г у б е р н і и , Б а х м у т с к о й п р о в

д а ^Бч к а з а ц к у ю з б м р а е в г т н о д т я и с

с л о б о д о п о в о з е м ю в к т н о с е т и н а р а с

с е м е й н ы м ь ^Бд л ш м ь , о с в о л ь н ы м т

с в о б о д н ы м ь , ш н з ь х ^Бс н т е ь з , а п р е

с о г л а с н о т р р е *бою* з в і н і , я д м і ч и

п о л к о в н и к ъ

А р х и м а н с к и й

с о б с т в е н н ы й

с в о й

к о ш

н о о в а с е л е н н ы й Д р у ж б а б о в к о о в н

и м я А р х а н г е л а М и ш и а и п а

п р е д м е т у н е о б х о д и м ы я
р а с п о р я ж е н і я , о ф ф и ц і а л
А з о в с у б о ф н с к о й К а н ц е л я р
с е г о з а я в л е н і я - т о р і ю н ж о
г о д а з а № 5 7 2 3 А з о в с к а
п и с а л а к ъ п р е с и ф я щ и
а р х і е п и с к о п у С л а н в е н н ы
Г о с п о д и н ъ п о л к о в н и к ъ А
в ъ с і ю г у б е р н с к у ю К а н
п р о п и с ы в л а е я н , н ы в х ѣ н а и с м ѣ о т в
о т ъ с е й г у б е р н с к о й К а н

да ч а Б х и у т с к о й п р о в и н ц і и ,

Д р у ж ъ о в и П а р ъ ш а к с о в с к т о и т ъ

в ы в е д е н н ы х ъ и з ъ Ё с н ъ р з в а п р е щ е

г р е ч е с к ѡ д г а н і и с п с о т в о д в а д ц а т ь

н и х ъ м у ж е с к а 2 4 1 , ж е н с к а

н е ѡ н м і ю ѡ х в ъ т н е р х ъ и п о б л и з о с

ц е р к в т е а й м о ш н і е п о с е л я н е в

х р и с т і а н с ѡ н т х н л е р у с о б ѡ н у и ж м у ; п

п о с т р о е н і е ж о т о в ц е е р н к в и
м а т е р і а л ы и п р о ч і я ц е
р а з с у ж д е н і и с е г о , п р и л

о с о д е р ж а н і и ц е р к в и и в и ъ

п р о ч е в а т ь е л о ъ б ѡ с ѡ т в о , п р о с и т ь

д е р ѣ в е г о д ѣ р у ж к о в р о и т ь

А р х и т с и г р а М и х а и л а ѣ н е і р ѡ к . о

В ъ А з о в с к о й г у б е р н с к о й

д ѣ л у о ѣ л р н д : В а л

В ы с о к о я щ е е с ѡ в у , с ѡ п р и л
д а н н а г о о т ѣ г . а н е т в о с л к ѡ г в

с о д е р ж а н і и в ъ дѣлѣ ж н о м ѣ

о б я з а т е л ѣ т в а п р о с ю т ѣ о з а л

д е р ѣ в н о дѣлѣ ж н о м ѣ А р х и с т

М и л а а , ц е р к в и В а ш е г о В ы с о к о
б л а г о с л о в е н і я , с д о б а в л
о т м е ж е в а н і и п о с т у п о к о м ѣ , ц е р
А р ш а н е в с к и м ѣ , и з ѣ с в о е
с в я щ е н н о ц е р к о в н о с л у ж и т е л е
д е с я т и н ѣ з е м л и и о с о ч
г у б е р н с к о й м е ж е в о й е к с п
п р о с ю т ѣ . П р и д р у г о м ѣ п р о
с е н т я б р я т о г о ж е 1 8 8 3 з а г о д а
К а н ц е л я п р е д с т а в и л а о м у п р е о с в
Н и к и ф о р у и п л а н ѣ н а 1 2 0
п р и ч т а б у д у щ е м у М и х а и л у А р х а н г е л с к о м у

Д р у ж к о в с к о й в а щ е н р ж в ѣ д р м с с o

А р ш а н е в с к а и k o , м ъ , м е ж е р в а щ о р
А н а н і е м ъ и ч Г е е м р ѣ с С и т м р о у в к о в ы м

П о р а ѣ н і м и ѡ ѣ р с ѣ т и м х а ѣ ѣ б у

о т н о с я щ и ѣ л с у я с к п ѣ р а д ѡ с к к ѣ , я

д у х о в н а я К о н ѣ л и е с н т і с e ф м і ѣ ѣ с o

п о с т а н о в и л а д о ѣ ѡ ѡ ч а и с ѣ ѣ o

с л о ъ о Д р у ж к ъ в к р о и т ь ц е р к о в

А р х и с т р а и л а г - т а о 2 М с и е н т я б р я 1 7 8
в ы д а н а б и г л е а л ь с к ѡ я т х р а м о з
б л а г о с л о в и т е л ь н а я г р а м о т а
с о о р у ж е н и ; е г а щ е ф к т я б р я т о г о
Б а х м у т с к і й п р о т о і е р е й П

с о б ъ , р н п о ц е р к о в н о м у ч и н о

с л о ъ о Д р у ж к ѡ в я к т и ъ с ь т о м п о д ъ

ц е р к о в ь и к л п а o д л к o у ж и н л а з с о о р у ж е
3 Ѣ н о я б р я 1 7 8 3 г о д а к ъ н о

с л о ъ о Д р у ж к ѡ в р ж а М и г х е а л ѡ л о в с к о й

ц е р к в и р у к о п о л о ж е н ъ в с
К р а м а р ђ в о н и ш и й м . 6-ю ш і ю н я 1 7
г о д а Б а х м у х т о в и ѿ е Д і р а
п р е д с т а в л я л н о м у р е о Н и в к я и ш і
а р х і е п и с к о п у С и л а Х в е е р н с с о к н с

з а л о ж е н н а я ђ в Д р у ж ъ ю б ъ ю

с о о р у ж е н і ю М и А р а х и а л ю г в е с л с а я

п о с т р о й к а х ъ ђ и р а п б р о о т и з ѡ а ђ

п о р я д к о м ђ с ѡ в е р ш е н н о

ц е р к о в т в ѡ м ѡ и и к н и г а м и
и к о н а м и и к о л о к т о а л т а о м и н о с

в ѣхъ потребѣхъ спрѣхъ о твоихъ оуспѣхъ

освященію; а потому Пр
преосвященнаго вѣдають б
грамоту на освященный
совершенія въ ней бог

святѣишій. На основаніи

рашѣ о освященіи въ церкви

слово дружѣхъ іюня 1785 г

Бахму́твыданы были б ла

грамота иимивя́тъ-ры́аіаю́я
же 1785 года Бахмутск

Расевскѣ, и псообноардн е жаще м

чиню́женію,ѣ Дру́жю́бство́дъ

новоустроєнную́Миха́Архавк
церковь и открылъ вѣ

свѣщѣ́ицѣ́и е .

СЛОБОДА ТОРСКАЯ АЛЕКСѢВКА

Изъ первоначальнаго быднотѣ

Алѣксѣеви ѿщитаемъ съзоддинъ отрыв

найденный нами междиустбурмажгогмо
архива*.

Справка къ юнсоисстлюфбодяхъ Р

Веселоѣвѣкъ 1870 есенвдря 1782 г

" Прошлаго 1781-го года я фетвор
присланому къ Его Преосвящен
губернатора и окваавбащепраи В. А.

по данной Его Прѣовствящепейтв

слово Райс копиремаіеорра Григор

Шидловскаго, веиакѣмучвниин

В а р в а р ы д е р е в я н н а я ц е р
Б а х м у т с к и м ъ в с П к е и т м ъ о м ѣ р о р ш а л с а е
г о д а , н - д а б р д а м а ж а з н в ъ к о т

с л о б о с т о с т о и т ъ , к а к и з ъ д о

м а і о р а Ш и д л о в с к а г о я в с т в

м у ж е с к а 1 5 0 , ж ѣ ж н с о к с а т и 1 ю 7 н , с

д в о и х ъ с л о б о д а х ъ , п е р в о
В е л с о д ѣ в о р о в ъ 2 3 , в н и х в м о у ж
в т о р о й к а п и т а н а Ш а х о в а Л

н и х м у ж е с к а 1 1 7 , о л ж а е н ѣ ж н с о к с а в

т ѣ х ъ с л о б о д а х ъ 5 9 9 д у ш ъ ,

с л о б о д ы ж и т е л я м ъ х р ѣ с т і я н с к

н а в р е м я в ы ш е д ш і й и з ъ П о
А в р а м ѡ ж ѣ я н ѡ . в и ч

Додаток 2

Списки жителів села Паршиківка

Бахмутського повіту

на час ревізії 1782 та 1795 р.р.

1795 года 20 дня Екатеринославского наместничества Бахмутского уезда деревни Паршаковки господина генерал – майора и кавалера Николая Яковлева Аршеневского поверенный Фёдор Алексеев сын Волков по повелению 1794 года июня 23 дня её императорского величества и в народе опубликованного Указа дал сей список с ведома господина своего о состоящих в ниженазванной деревне Паршаковке, она же Николаевка, по последней 1782 года ревизии в подушной оплате людях присутствующих с названного числа разными случаями убылых и после ревизии сколь рожденных и прибылых без всякой утайки, а будет кем впредь сразу или после десятилетия найдётся кто кого утаил, то виновному назначается положенный указом штраф без всякого милосердия.

А именно в деревне Паршаковка, она же Николаевка, поданные малороссияне.

Данило Колесников, у него сын от первого брака Кондрат, вторая жена Мария и у них сын Тимофей, дочь Пелагея;

Иван Колесников у него жена Меланья, дети Ефим, Марья;

Василь Шевченко вдов, у него сын Иван с женой Парасковьей;

Василь Шевченко, у него жена Марфа по смерти которой, вторая жена Прасковья, взята в замужество из

Славянского уезда. У них дети Антон, Катерина, Агафья, Марфа;

Яков Серомаха, жена его Анна (бежали в 1783);

Антон Ротиченко, жена его Ульяна. У них дети Никита, Дмитрий, Устинья . У Никиты жена Фёкла и у них дети Кондрат, Евдокия ;

Фёдор Шутов. Его жена Акилина у них дети Григорий с женой Степанидой с детьми Алексеем и Данилом;

Григорий Чебанов. Его жена Анна . У них дети Иван, Марина, Катерина, Алёна, Никифор, Иван, Дарья; У Ивана (I) жена Катерина и у них дети Никита, Марья;

Фёдор Токаленко. Его жена Аграфена. У них дети Фёдор, Андрей, Марина (выдана замуж в с. Алексеевку, Бахмутского узда) Алёна;

Степан Мирошниченко. У него жена Хавронья . У них дети Фёдор, Катерина . (бежали 1782);

Моисей Мищенко . У него жена Евдокия. У них дети Ефросиния;

Иван Таран. У него жена Христинья. У них дети Семён, Наталья, Данило;

Алексей Кереренков. У него жена Катерина. У них дети Ефрем, Моисей (бежали 1792);

Фёдор Пугачёв. У него жена Ефимия. У них дети Анна, Матрёна (выдана в замужество в дер. Алексеевку) Агафья, Тимофей, Анна;

Герасим Горенской. У него жена Марья. У них дети Иван, Тимофей, Алёна, Илья, Акилина. У Ивана жена Катерина взята в замужество из деревни Славянского уезда;

Сидор Дорошенко. У него жена Татьяна. У них дети Иван, Яков, Самсон (в 1788 г. Дорошенко со всем своим семейством переехал в с. Дружковку);

Лукьян Кириченко, вдов. У него дети Григорий, Андерей, Аграфена. У Григория жена Матрёна, и у них дочь Мария;

Максим Кириченко. У него жена Софья. У них дети Евдокия, Стефанида;

Кондрат Корнеенко. У него жена Агафья (бежали 1789);

Пётр Корнеенко;

Кирило Кобзарёв. У него жена Марина, сын Яков (бежали 1786);

Павел Кошевой. У него жена Мария. У них дети Анна, Устинья, Лукьян, Тихон, Мария;

Григорий Свиренков. У него жена Ефросинья . Дети – Иван, Татьяна, Уляна, Парасковия (бежали 1784);

Николай Лукьяненко. У него жена Марина (бежали 1784);

Яков Фомин. У него жена Марина. У них дети Ефимия, Марина;

Григорий Кошевой. Вдов. У него сын Данило с женой Агафьей;

Матвей Кошевой. У него жена Ефросинья, дети – Мария;

Николай Загородненко. У него жена Софья;

Иван Остренко (бежал 1788);

Константин Странтенной. У него жена Агафья. Дети Евдокия, Агафья (все бежали 1788 г.);

Филип Шевченко. У него жена Ефросинья (бежали 1795);

Прибылые после ревизии 1782 г.

Ефим Лашненко. У него жена Ульяна, дети Захарий, Евдокия;

Дмитрий Куценко. У него жена Марья. Дети Григорий, Матрена, Евдокия;

Прокофий Стрифихин. У него жена Катерина. Дети Настасья, Евдокия;

Павел Кислой. У него жена Марфа. Дети – Максим, Евдокия;

Евстафий Василенко. У него жена Домна. Дети Герасим, Павел, Анна;

Иван Великий. У него жена Агафья. У них дети Елена, Ефимия, Евдокия, Евдотья;

Андрей Кравец. У него жена Татьяна. Дети – Емельян, Василина, Христина, Агриппина;

Павел Энной. У него жена Настасия. Дети – Марья;

Григорий Швыдченко. У него жена Настасия;

Степан Швыдченко. У него жена Мария;

Дмитрий Кошевенко. У него жена Настасья. Дети - Степан;

Ирина Великая, вдова. У неё дети Абрам, Григорий, Пётр, Ульяна;

Омелян Великий;

Кирило Прийменко, вдов. У него дети Фёдор, Евдокия;

Яков Шуренков, холост.

Додаток 3

Списки жителів села Дружківка

Бахмутського повіту

на час ревізії 1782 та 1795 р.р.

1795 года июня 20 дня Екатеринославского наместничества Бахмутского уезда села Дружковки господина генерал-майора и кавалера Николая Яковлева Аршеневского поверенный Федор Алексеев сын Волков по повелению 1794 года июня 23 дня ее императорского величества и в народе опубликованного Указа дал сей список с ведома господина своего о состоящих в селе Дружковке по последней 1782 года ревизии в подушной оплате людях присутствующих с названного числа разными случаями убылых и после ревизии сколь рождённых и прибылых без всякой утайки, и будет кем впредь сразу или после десятилетия найдётся кто кого утаил, то виновному назначается положенный указом штраф без всякого милосердия.

А именно все в Дружковке поданные малороссияне.

Мирон Литвиненко, у него жена Анна у них дети;

Василий Литвиненко, у него жена Марьяна, у них дети Лазарь, Параскева Агафья, Дементий, Настасия;

Федор Литвиненко, у него жена Дарья, у них дети Григорий, Парасковья;

Петр Фомин (умер 1780 г.), у него жена Дарья у них дети Степан, Евстафий, Игнатий, Мария, у Степана жена Агафия, у них дети Прасковья, Марфа;

Михаил Руденко, у него жена Евдокия, у них дочь Татьяна, сыновья, Антон, Иван;

Моисей Чередниченко, у него жена Анна, у них сын Терентий, Лукьян;

Федор Деревинченко, у него жена Евдокия;

Василий Григоренко у него жена Наталья, у них дети Харитон, Петр, Петр, Марина, Федосья, у Харитона жена Анна, дети: Матрена, Евгения, Настасия;

Артем Бердыченко, у него жена Анна, дети: Иван, Татьяна;

Яким Бердыченко, у него жена Матрена, дети: Лазарь, Дмитрий, Парасковья;

Иван Мирошниченко, у него жена Евдокия, дети: Евстафий, Пелагея, Софья;

Иван Левещенко, у него жена Татьяна;

Алексей Скляренко, у него братья Иван, Корней, у Алексея жена Татьяна, у них дети Пестер, Агафья;

Игнатий Лазаренко, у него жена Евдокия, у них дочь Пелагея;

Григорий Овчар, у него жена Настасия, у них дети Гаврила, Василий, Прасковья, Иван, Павел;

Иван Обеременко, у него жена Анна, дети: Семен, Евгения, Аксиния, Меланья, Мавра;

Евстафий Стыров, жена Евдокия, дети: Флор, Петр, Константин, у Флора жена Василина, у них дети: Давид, Петр;

Василий Бырчиненко, у него жена Марья, у них работник Федор Ильин (бежал 1783);

Андрей Кабанов (бежал 1791), у него жена Анна (бежала 1791), у них дети Семен, Федор, Григорий, Евдокия, Варвара (бежали 1791);

Борис Мешовиченко, у него жена Прасковья (бежали 1788 г.), дети: Агафья, Аксинья, Пелагея (бежали 1788)

Вдова Аксиния Емельянова дочь, у нее дети: Петр, Константин, Василий, Пелагея, Алена, Анна (бежали 1788);

Петр Бердиненко, жена Дарья, дети: Прасковья, Матрена, Андрей, Василий;

Василий Остапенко (бежал 1785), жена Татьяна (бежала 1785);

Василий Петраков, у него жена Анна, брат его Иван (умер 1786), жена Анна (бежала 1789), дети: Алексей, Алена, Федосья, Алексея жена Марья. Федор Мищенко, жена Фекла, дети: Анна, Евдокия (бежала 1788);

Ефим Савенков (бежал 1786), жена Матрена, дети: Евдокия, Матрена (бежали);

Иван Леущенко, (бежал 1784), у него жена Анна (бежала 1784 г.), у них сын Захар (бежал 1784);

Иван Корнеенко, жена Евдокия, дети: Иван, Григорий, Яков, Прасковья, Евгения, Ефимия, Агафия, у Ивана жена Марья, у них дети: Андрей, Анисья;

Карп Тур (бежал 1789), жена Пелагея (бежала 1789);

Андрей Таран;

Леонтий Лецкий, жена Анна, дети: Василий, Данило, Прасковья, Мария;

Василий Метиненко (бежал 1791), жена Татьяна, дети Матвей (бежал), Аграфья, Мария, София (бежали);

Василий Ефименко (бежал 1784), жена Пелагея (бежала 1784), дети: Яков;

Никита Заболотников, жена Прасковья, дети: Максим;

Константин Бердниченко, жена Марья, дети Терентий;

Никита Пуличенко, жена Наталья, дети Яким, у него жена Ефросиния, у них дети: Осип, Андрей; Братья родные, Трофим, Седоним, Данило, у Трофима жена, у них сын Иван, дочь Анна, у Седонима жена Фекла, у них дочь Агафья;

Максим Хаварской вдов, у него сын Федор, у него жена Пелагея, дети: Герасим, Федор, Татьяна, у Федора брат родной Василий, у него жена Параскева, у них дети Дмитрий, Софья, Арина, другой Федора брат родной Степан, у него жена Марья, дочь Марья;

Василий Подуляс, жена Алена, дети: Илья, Алексей, Василий, брат Подулясов (умер 1782), у него жена Анна, вдова Пелагея (бежала 1785), у нее дети Степан, Максим (бежали 1785);

Герасим Дудников;

Тимофей Жученко (бежал 1783), жена Федосья (бежала 1783), дети: Диментий (бежал 1783), Варвара (бежала 1783);

Василий Чечник (бежал 1783 г.), жена Анна (бежала 1783), дети: Марфа (бежала 1784);

Василий Бойченко (бежал 1784);

Кондрат Гончаренко, жена Ирина дочь, у них сын Климентий, у него жена Меланья, у них дети: Антон, Агафья, Марья;

Дмитрий Недвига (бежал 1789), у него жена Матрена (бежала 1789), у них сын Лукьян;

Василий Токаревской (бежал 1789), у него жена Анна (бежала 1789), у них сын Максим (бежал 1789);

Сидор Невмиденко (бежал 1782);

Иван Гречаной (бежал 1791), у него жена Марья по смерти мужа вышла замуж за Сидора Дорошенка у нее дети: сын Иван (умер 1783), дочь Анна (умерла 1786);

Лукьян Коваленко (бежал 1785), у него жена Анна (бежала 1785), дети: Павел, Ульяна (бежали 1785);

Яков Афанасьев (бежал 1782);

Козьма Баенко (бежал 1782);

Василий Коваленко (умер 1789);

Кирило Касьяненко (умер 1789), жена Анна, у них сын Данило (бежал 1784), у него жена Прасковья (бежала 1784);

Марко Касьянов (бежал 1789), жена Варвара (бежала 1789), у них дети: сын Федор (бежал 1789), дочери Ульяна, Татьяна (бежали 1789);

Емельян Касьянов (бежал 1789);

Алексей Бояна (бежал 1789);

Демьян Коваленко (бежал 1789);

Самойло Кучиренко, у него жена Марья (умерла 1784) по смерти женился на Матрене, дети: Марья, Меланья (умерли 1785), Федор, Евстафий, Марфа;

Прокофий Зайденко (бежал 1782);

Конон Деминиченко (бежал 1782);

Петр Николаенко

Степан Зайвенко (бежал 1782);

Андрей Селидка (бежал 1785), у него сын, Дементий (бежал 1785), у него жена Татьяна (бежала 1785), у них сын Лаврентий;

Семен Письменной (бежал 1789);

Михаил Короб (бежал 1785), у него жена Зиновья (бежала 1789), сын Роман (бежал 1789), Захар (бежал 1789), Матрена (бежала 1789);

Яким Устименко (бежал 1789), у него жена Варвара (бежала), у них дочь Акси́нья (бежала 1789);

Степан Иващенко (бежал 1789);

Петр Загородненко (бежал 1789);

Иван Дейнека (бежал 1789), у него жена Анна, дети: Андрей, Прасковья;

Семион Логиоло, жена Меланья, дети: Федор, Степан;

Степан Краснощенко (бежал 1782);

Степан Кабаченко (умер 1782)

Самойло Петренко (умер 1782), у него жена Марья (бежала 1782), у них дочь Устинья выдана в замужество господина моего в деревню Николаевку за подданного Данилу Куксенка (умер 1782);

Павел Горбов (умер 1782);

Денис Кошмаров (умер 1782);

Василий Иванов Кривошеин;

Федор (бежал 1789), у него жена Анна (бежала 1789), дочери: Марфа выдана в замужество за Никифорова, Марья выдана в замужество за Василия Махнова;

Андрей Потапенко (бежал 1782), у него жена Ефимия, сыновья: Данило, Иван, дочь Агафья (бежали 1782);

Михаил Алексеенко (бежал 1782), у него дочь Арина (бежала 1782);

Логвин Сидоренко (бежал 1782);

Иван Вербицкой;

Петр Полониченко (бежал 1782);

Прокоп Овчаров (бежал 1782);

Иван Борщевный (бежал 1782), у него жена Анна (бежала), дочь Матрена (бежала)

Прибывшие после ревизии 1782 г.

Сидор Дорошенко, у него жена Татьяна по смерти которой его жена Марья, у них дети Иван (умер 1783),

Яков (умер 1786), Самсон, Григорий, у Самсона жена Мавра;

Павел Дорошенко, у него жена Прасковья, у них дети Семен, Кузьма, Татьяна, племянники его Иван, Никифор, вдова Прасковья Федорова дочь, у нее дети Василий, Андрей, дочь Евдокия, у Василия жена Ефросиния;

Семен сын Кривуин, у него жена Марья, у них дети Степан;

Данило Ткаченко вдов, у него дети сыновья Степан, Алексей, Алексей;

Афанасий Махнов, у него жена Христина, у них дети Василий, Иван, Семен дочери Даина, Евдокия, Федосья, у Василия жена Марья, у них сын Никита;

Иван Голобуд, у него жена Марья. Дети Алексей, Марина, Агафья, Евдокия;

Степан Бедлинский, у него жена Анна, у них дети Иван;

Григорий Лепященко, у него жена Матрена, у них дочери Евдокия, Наталья, Марья;

Григорий Жарков вдов, у него сыновья Семен, Никита, Петр, Прасковья, у Семена жена Ирина, у них дети Андриан, Семен, Екатерина;

Игнат, у него жена Евдокия;

Семен Пьяненко, холост;

Афанасий Якимов сын Швыдченко, у него жена Дарья;

Иван Швыдченко, холост;

Данила сын Бурдун, у него жена Дарья. Дочери Англина, Ирина, Анна;

Петр Почакаев, у него жена Анклина, у них дети Михаил, Ирина, Марфа, Мавра, Австинья;

Мирон Лемон, у него жена Матрена, у них дети Петр, Василий, у Петра жена Прасковья, у них дети Прасковья, у Василия жена Прасковья;

Григорий Палимвидров;

Ефим Харьковский, у него жена Ирина, у них дочь Пелагея, у них зять Федор, у него жена Катерина, у зятя брат Дементий;

Леонтий Шагин, у него жена Устинья, у них дети Сергей, у него жена Домна, у них дети Анисим, Максим, Моисей, Надежда;

Алексей Панченко, у него жена Анна, у них дети Павел, Агрофина;

Леонтий Новоселов, у него братья Алексей, Федор;

Данило Марченко;

Степан Анартъенко, у него жена Ульяна, у них дети Василий, Антон, Тимофей, Матвей;

Федор Бойков, у него жена Пелагея, у них дети Анисим, Гаврила, у Анисима жена Василиса;

Восова Настасья, у нее дети Иван, у нее зять Василий Землянок, у него жена Василиса, у них дети Прасковья;

Афанасий Кушнеров, у него жена Евдокия, у них дети Петр, Антон, Максим, Анна;

Илья Выденко;

Алексей Василенко;

Абрам Грищенко;

Герасим Землянок, у него жена Катерина, у них дети Михаил, Амелян, Прасковья, Ефросинья;

Василий Симонов, у него жена Марфа, у них дети Павел, Алексей;

Алексей Погулесов, у него жена Катерина;

Иван Погребняков вдов, у него дети Иван, Василий холост, Семен у него жена Василиса, у них дети Борис, Мавра, у него зять Тимофей Семенов, у него жена Дарья, у них дети Алексей, Степан;

Федор Хромой, у него жена Дарья, у них дети Марья;

Тимофей Стамченко, у него жена Пелагея, у него шурин Иван Антоненко;

Василий Тарасенко, у него жена Агафья. Дети Осип, Данило, Алексей;

Петр Стрюков, у него жена Пелагея;

Василий Сотников вдов, у него дети Ефросинья, брат его Петр, у него жена Ефимья, у них дети Федор, Антон, Андрей, Настасья, Анна;

Ефим Харьковский, у него жена Матрена, у них дети Федор, Моисей, Ирина, у него сестра Ефимия;

Константин Таран;

Калина Вьюнников, у него жена Афклия, у них дети Емельян, Дарья, у него брат Семен, у брата жена Евдокия, у них дети Катерина, Прасковья, Евдокия;

Максим Корниенко, у него жена Пелагея, у них дети Петр, Настасья, Ефимия;

Осип Морозов, у него дети Антон, Данило, у Осипа жена Прасковья;

Герасим Погребняков, у него жена Ксения;

Иван Иванов холост, дети Никифор, Василий, Софья, Мария;

Данило Чернышев, у него жена Анна, у них дети Григорий, Данила, Андрей, Елена, у Григория жена Настасья;

Карп Зуйков, у него жена Марья, у них дети Федор, Дмитрий, Трофим, у Федора жена Василина;

Михаил Крикун вдов, у него дети Евдоким, Ирина, у Евдокима жена Марфа, у нее дети Марья;

Илья Кашков, у него жена Евдокия, у них дети Афанасий, Настасья, Катерина, у него брат Федор, у него жена Прасковья, у них дети Тимофей, Иван, Кузьма, Семен, Марья, Агриппина;

Кондрат Кожников вдов, у него дети Федор, у него жена Прасковья;

Петр Галета, у него жена Ефросинья, у них дети Сидор, Моисей, Григорий, Катерина, Мария, у него племянница Прасковья;

Иван Сидоренко, у него жена Агафья, у них дети Дмитрий, Мария, Никита;

Иван Плохой, у него жена Анна, у них дети Гаврила, Антон, Прасковья;

Федор Калининко, у него жена Домна, у них дети Филипп, Ефимия, Прасковья, Татьяна;

Никифор Савченко, братья его Федор, Ефим, у Никифора жена Евгения;

Яков Гриценко;

Иван Верещаченко;

Яков Бординенко, у него жена Настасья. Дети Трофим, брат его Федор;

Василий Бурдуненко, у него жена Настасья, у них дети Ефим, Пелагея, Агриппина;

Афанасий Щудрин, у него жена Феодора, у них дети Павел, Евдокия, Матрена, у Павла жена Прасковья, у них дети Федор;

Андрей Василенко, у него брат Андрей;

Афанасий Лисок, у него жена Матрена, у них дети Никифор, Федор, Мария;

Иван Гончаренко;

Семен Бурдуненко, у него жена Агафья;

Василий Остапенко;

Данил Чуприна, у него жена Агафья, у них дети Прокофий, Данила, Иван, Федор, Авдотья, Мария;

Игнат Рыбалченко, у него жена Агриппина, у них дети Антон, Настасья;

Тимофей Мисленко, у него жена Евдокия, у них дети Анна, Евдокия, Ефросиния, Ксения, Ефимия, Елена, Евдокия;

Петр Шиненко, у него жена Евдокия, у них дети Павел, Иван;

Федор Тесленко вдов, у него дети Юрий, у него жена Мария;

Никифор Понтонов, у него жена Марфа, у них дети Доминика, Ксения;

Иван Федченко, у него жена Анна, у них дети Петр;

Никита Лиходетенко, у него жена Прасковья, у них дети Тарас;

Гаврила Милитев;

Яков Кучеренко вдов, у него дети Дмитрий, Григорий, Елена, у нее зять Павел Прокофьев, у него жена Ирина;

Вдова Акилина Иванова дочь, у нее дети Михаил Белоусов;

Никифор, Евдокия, у них зять Яков Емельянов, у него жена Прасковья, у него брат Ефим;

Корней Козленко;

Яков Датенко, у него жена Евгения, у них дети Карп;

Иван Круглока;

Василий Круглок;

Лазарь Марковченко, у него жена Катерина, у них дети Михаил, Самсон, Акилина, Мария, у него брат Кирило;

Михаил Миусенко;

Максим Кравчик, холост;

Гаврила Андреев, у него жена Васса, у них дети Михаил, Кондрат, Алексей, Наталья, Ирина, Анна, Евдокия, Матрена, Анна;

Михаил Шевченко, у него жена Евдокия, у них дети Григорий, Павел, Никита, Прокофий, Акилина;

Яков Почекаев, холост;

Григорий Кузьменко;

Андрей Новоселов, у него жена София, у них дети Антон, Назар;

Федор Кушнеров, у него жена Прасковья/ Дети Андрей, Игнат, Сергей.

Все вышеперечисленные люди поселены после бывшей пред сим в 1782 году ревизии населению.

Примітка. Списки перекладені автором на сучасний правопис з правопису XVIII століття, яким написано оригінал. Мова, стиль максимально збережені.

ЛІТЕРАТУРНІ ТА АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Історія міст і сіл УРСР. Донецька область. - К., 1976. - с.349.
2. Колесников А.В., Коваль Ю.Г., Дегерменджи С.М. Краматорская неолитическая мастерская // Археологический альманах. – 1993. - №3. - С.13-22.
3. Донецкая область с древнейших времен до конца 19 века. – Донецк, 1979. - с.12.
4. Полідович Ю. Звіт про дослідження кургану доби бронзи „Розкопана могила”// Неизвестная Дружковка. - 2009. - № 1. - с.2-13.
5. Горбов В.Н., Усачук А.Н. Дружковский могильник и некоторые вопросы мировоззрения срубных племен // Археологический альманах. – 1993. - № 2. - С.120.
6. Канигін Ю. Шлях аріїв– К., 2004. - с.120.
7. Багалій Д. Історія Слобідської України. – Харків, 1989. – с.49, 101.
8. Лаврів П. Історія Південно – східної України. – К., 1996. – с.56.
9. Боплан де Гійом Левассер. Опис України. –Львів, 1990. - с. 25.
10. Пірко В. Оборонні споруди в межиріччі Дніпра і Сіверського Донця. – Донецьк, 2007. – с. 34 – 35.
11. Яворницький Д. Вольності запорозьких козаків. – К., 1998 – с. 196.
12. Энциклопедический словарь. Под редакцией Ф. Брокгауза и А. Єфрона. - СПб, 1893. – т.11.- с. 192.
13. Большая Советская Энциклопедия. – М., 1974. - т.17. - с.178.
14. Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской Епархии. - Екатеринослав, 1880. – с.711.

15. Сборник статистических сведений по Екатеринославской губернии. – Екатеринослав, 1886. – с. 43.
16. Гаевой Л. Краткое историко – географическое описание Бахмутского уезда - Бахмут, 1906. – с.14.
17. Доповідна записка Міністерства культури, Академії наук і Держбуду України на виконання Постанови Ради Міністрів УРСР від 18.09.1965 р. „Про увічнення пам’ятних місць, зв’язаних з історією запорізького козацтва. Збережемо тую славу”. – К., 1997. – с 41 – 43.
18. Російський Державний Архів Давніх Актів у Москві (РДАДА). - Ф. 192. – Картографічний відділ, Катеринославська губернія.
19. Олійник О. Запорозький зимівник часів Нової січі (1734-1775). – Запоріжжя, 2005. - с.88, 117.
20. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. – К., 1992. -с.248
21. Коцаренко В.Ф. Краматорская быль. – Краматорск, 2000. – с. 10.
22. Шиманов А. Передсмертна поземельна боротьба Запорожжя. Запорожці. – К., 1993. – с. 96.
23. Полное собрание сочинений Российской империи. – СПб, 1889, т.2, -с.124.
24. Русский биографический словарь. –т.П, - СПб, 1900, - с.344.
25. РДАДА. – Ф 16. – Спр 797. – Арк. 143.
26. РДАДА. – Ф 16. – Спр 588. – Арк. 63.
27. РДАДА. – Ф 16. – Спр 588. – Арк. 120.
28. Центральний державний історичний архів України у Києві. – Ф. 1821, – Спр – 39. Арк. 528 – 555.
29. Центральний державний архів Російської Федерації у Москві.- Ф. 1350, - Спр 23. – Арк. 87.
30. Абуков С. Отмена крепостного права - как это было в Донбассе. // Наша Дружковка. – 2006. - № 50(56).

31. Макарова Н. Исчезнувшая цивилизация. //Неизвестная Дружковка. – 2004. - №.- 11. С.41.
32. Абуков С. Имение Борисовских как пример крупного помещичьего хозяйства юго – восточной Украины второй половины XIX в. Нові сторінки в історії Донбасу. – кн 8. – Донецьк, 2002. – с. 98.

ЗМІСТ

<i>ІСТОРІЯ ДРУЖКІВКИ ПІЇ ОКРУТИ</i>	<i>2</i>
<i>Рідний край за найдавніших часів</i>	<i>4</i>
<i>Кочові племена на території краю</i>	<i>7</i>
<i>Козацька доба</i>	<i>19</i>
<i>Поміщицькі "дачі" та масове селянське заселення</i>	<i>32</i>
<i>Пореформений період та початок промислового розвитку</i>	<i>39</i>
<i>ДОДАТКИ</i>	<i>50</i>
<i>ЛІТЕРАТУРНІ ТА АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА</i>	<i>74</i>

Науково-популярне видання

КАЧУР Володимир Васильович

ІСТОРІЯ ДРУЖКІВКИ ТА ЇЇ ОКРУГИ
від найдавніших часів до кінця ХІХ століття

Редактор *Валерій Романько*

Підписано до друку . Формат
Ум.друк.арк. . Друк лазерний. Зам. №
.Наклад 100 прим.

Віддруковано у друкарні
Україна, м. Донецьк, ,
Тел.: